

DALLAMVILÁGUNK ÁTFOGÓ KÉPE

KISS LAJOS: *Horgosi népdalok*.
Zentai Múzeum, Zenta, 1974.

Az az egyre szélesebb területeket átfogó gyűjtőmunka, amely népünk szellemtörténeti és művészettörténeti értékű emlékeit akarja megmenteni a feledéstől, és gondos feldolgozásban átadni a fellépő nemzedékeknek, már eddig is időálló művekkel gazdagította intézményeinket, könyvtárainkat, olvasóinkat. Biztató, hogy az elmúlt pár esztendő alatt nem egy ilyen jellegű mű megjelenéséről és komoly visszhangjáról adhattunk számot. Az irodalmi, képzőművészeti kutatások és népmeséink összegyűjtése után, most — a már esztendőök óta folyamatban levő — népzenei kutatásunk egy újabb, igen jelentős gyűjteményes kötete került kiadásra.

Dr. Kiss Lajos még a második világháború előtt kezdte meg népzenei kutatómunkáját a Vajdaságban és a szlavóniai magyarlakta falvakban. A csendben dolgozó zenekutató munkája akkor vált igazán ismertté, amikor a Kalangya 1941. január—februári számában közzétett gyűjtése — *A szlavóniai sziget-magyarország ősi népzeneje* — nemcsak a szakemberek, a népdalköltészet ismerői, hanem a nagyközönség tetszését is megnyerte. A néphagyományok felé való vonzódását tanulmányai során Kodály Zoltán rádió-előadásai is fokozták, s miután ezeket az előadásokat sokan rendszeresen hallgatták, érthető, hogy az olvasó is kivételes érdeklődéssel lapozta fel — nem is egyszer — az irodalmi folyóiratunkban megjelent tanulmányt, és azzal az érzéssel helyezte el ezt a számot könyvtárának válogatott forrásmunkái közé, hogy a népzene iránti érdeklődésünk ébredése, ígéretes kibontakozása gazdagodást jelent valamennyiünk számára. Hiszen abban az időben újabb olyan vállalkozásról volt szó, amely a mi kincseinket hozza felszínre s adja át zenei életünk művelőinek, de ugyanakkor — az előbbiek közvetítésével — népünk legszélesebb rétegeinek is.

A nálunk föllelhető legősibb forrás után (hiszen a szlavóniai falvak — László, Kórógy, Haraszti — Szent László korabeli települések) Bácskában és Bánátban is folytatta gyűjtőmunkáját Kiss Lajos. Két esztendő alatt csaknem száz dalt gyűjtött össze tartományunkban, s ezeket a Szlavóniában gyűjtött népdalok kiegészítésével a budapesti Magyar Kórus kiadásában 1943-ban *108 magyar népdal* címmel jelentette meg. Azóta nem egyszer hallottunk újabb kutatói tevékenységéről, hogy Zomborból Magyarországra való elköltözése után ugyanolyan hangyaszorgalommal dolgozik, s egy-egy népdal különböző változataiból kiindulva, a dalok útját a falvak kirajzásával követve hol ide, hol oda került el és ugyanezen az úton ismét visszakanyarodott hozzánk, a Vajdaságba.

A Zentai Múzeum kiadásában *Horgosi népdalok* címmel megjelent vaskos kötete az összegyűjtött dalokban és a már ismert, vagy még először, vagy új változatban hallott népdalok témáinak csoportosításában szinte lépten-nyomon a gyűjtő útját követhetjük a számunkra olyannyira ismerős homokvidéki tájon. Ha jobban belemélyedünk munkájába, úgy tűnik, hogy ezzel a kötettel egy emberöltővel ezelőtt megkezdett munkáját akarja befejezni olyan népdalok és dalváltozatok feldolgozásával, amelyek ennek a forró tájnak dallamvilágát ölelik fel s adnak róla az eddigieknél sokkal igényesebben megalkotott képet. Mély indítékai voltak ahhoz, hogy 1942-től 1972-ig Horgoson és környékén folytasson kutatómunkát. Hogy miért is? Erről Kiss Lajos a kötet előszavában így vall:

»Horgos és környéke igen gazdag népi hagyományokban. Erre már a múlt században felfigyeltek a néprajzkutatók, és Gyulai Pál, Arany Lászlóval együtt 1871-ben *Elegyes gyűjtés* című népköltészeti kiadványban közöl a kiváló szegedi tudós, Csaplár Benedek gyűjtéséből egy Horgosról származó betlehemes játékot.

Méltán büszkék a horgosiak arra, hogy a világhírű zeneszerző és zenetudós: Bartók Béla egyik első népdalgyűjtési helye Horgos volt, 1906-ban. Gyűjtése tíz napig tartott, mialatt Balázs Bélával — *A fából faragott királyfi* és a *Kékszakállú herceg vára* szövegszerzőjével — együtt 25 dallamot — gépi felvétel nélküli lejegyzésben — a Néprajzi Múzeumban helyezte el. Ezekből kiadványunkban 8 Bartók-féle dallamváltozatra hivatkozunk (...) mint amelyeket Bartók kézírata szerint Horgoson gyűjtött (...) Rajtuk kívül még 5 Bartók által gyűjtött dallam változatát találtam meg Horgoson és környékén, de ezek — mint műdalnak számítók — nem kerültek közlésre kiadványunkban.

Horgos népzeneje rendkívül változatos és sokrétű. Földrajzi helyzetéből következik, hogy a dallamok jó része Szeged és környéke népdalaival mutat szoros kapcsolatot. Akad azonban sok olyan dallam is, amely a Duna-Tisza közének távolabbi részéről származik. Kiadványunk alapanyaga gyűjtött anyagomból több mint négyszáz népdal (Kiemelés tölem. V. E.), amelyek 1942. februárjától 1972. júliusáig nyolc helyszíni gyűjtésből származnak. Ezekből 168 kerül közlésre. Teljes, minden részletre kiterjedő népzenei monográfia kiadására nem volt lehetőség, viszont egy válogatott szemelvényekből álló antológia nem nyújtana teljes képet a környék népzenejéről. Így a középutat választva, a dallamok csoportosításával adom a Horgos környéki népzene *keresztmetszetét*, hogy e színes dallamvilágról átfogó képet nyerhessünk.«

Kétségtelen, hogy a kötetben közölt 168 népdal — az eddigi kiadványokhoz mérten — új, igen értékes dallamváltozatokat közöl, és ismerve tájunk múltját, fölfokozza az olvasó érdeklődését a gyűjtemény téma szerinti megkomponálása: a pásztorélet drámai eseményei, legendaballadák, a betyárvilággal szoros összefüggésben álló rabnóták, táncdalok, régi tréfás dalok. Mindegyikből — dallamváltozatokban is — kapunk ízelítőt, de éppen ezeknek az értékei keltik fel bennünk a hiányérzetet. Ha már a népzene kutatója négyszáz népdalt gyűjtött össze ezen a tájon, akkor miért nem törekedett a kiadóval együtt arra, hogy »teljes, minden részletre kiterjedő népzenei monográfia kiadására« kerüljön sor, amikor több mint harminc esztendő után egy ilyen műhöz épp dr. Kiss Lajos négyszáz népdalával álltunk legközelebb. És ki tudja, ezután erre mikor kerülhet sor, mert egy igazán nagy vállalkozást a következő esztendőben nem követ nyomon egy másik...

A *Horgosi népdalok* kötete így is igen jelentős érték, ami nemcsak dr. Kiss Lajos komoly felkészültségének, tehetségének és áldozatkész munkásságának hangsúlyozott elismerését jelenti, hanem a Zentai Múzeum kiadói tevékenységét magasabb szintre emeli, mert könyvével sokkal megszesebbre eljuthat, mint amilyen távlatok nyíltak a kiadás pillanatában a kiadók előtt. Már ezért is — és az anyag maradandó értéke miatt is — megérdemelte volna ez a jeles mű, hogy ne az Újvidéki Egyetemi Nyomda rotoprintjén, hanem a Forum kiadó grafikai műintézetének nyomásában kerüljön kiadásra, és nem 500, hanem legalább 2000 példányban abban az időben, amikor a jóhallású, népdalkedvelő diák nem egy alkalommal és nem egy dalért — még hozzá tájunk dalaiért — az énektanár vagy a zene-tanár kézikönyvtárából könyörgi ki pár napra a számára nagyon sokat jelentő daloskönyvet.

VÖLGYI ENDRE